

**ТЕОРЕТИЧНІ РОЗРАХУНКИ ОПОРНОЇ ПЛОЩІ
НА ЦИЛІНДРИЧНИХ ПОВЕРХНЯХ
ДЕТАЛЯХ ПОЛІГРАФІЧНОГО ОБЛАДНАННЯ**

© О. І. Лотоцька, аспірантка, НТУУ «КПІ», Київ, Україна

Получена аналитическая зависимость относительной площади поверхностей частично-регулярного микро-рельефа синусоидального типа с отсутствием пересечения регулярных неровностей.

In the article is received analytical dependence of relative surface area of partially-regular microrelief of the sinusoidal type with no crossing of the regular inequalities.

Постановка проблеми

Одним із суттєвих напрямків підвищення експлуатаційних властивостей деталей поліграфічного устаткування, а у свою чергу — підвищення надійності поліграфічного обладнання, є отримання заданих властивостей поверхонь деталей методами поверхневого зміцнення.

Сучасні технологічні процеси і методи зміцнення дають можливість керувати показниками якості й оптимізувати параметри поверхні та приповерхневого шару.

Фінішні технологічні операції займають важливе місце серед технологічних процесів, що підвищують надійність деталей. Методи оздоблювально-зміцнювальної обробки (ОЗО) особливо впливають на такі експлуатаційні властивості, як зносостійкість, опір утомі, контактна жорсткість, вібростійкість, корозійна стійкість тощо. Актуальним з точки зору підвищення експлуатаційних властивостей є поєднання гальваніч-

них і хімічних методів нанесення покриттів з одночасним використанням ОЗО [1, 2].

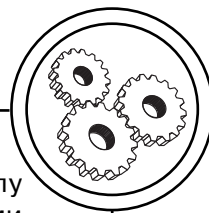
Одним з основних параметрів частково-регулярного мікро-рельєфу (ЧРМР), який впливає на зносостійкість й інші експлуатаційні властивості поверхонь з частково-регулярним мікро-рельєфом, є відносна площа поверхні, що її займають регулярні нерівності.

Аналіз попередніх досліджень

При роботі деталей і вузлів машин і механізмів в умовах тертя і ковзання найбільш інформативним параметром, якщо завершальною технологічною операцією була ОЗО, є відносна площа, що її займають регулярні нерівності.

Відносна опорна площа F_H — це відношення площі, що її займають регулярні нерівності F_K до поверхні деталі, яка оброблюється F .

$$F_H = \frac{F_K}{F} 100\%.$$

У наукових працях В. А. Горохова, П. О. Киричка, В. М. Торбила, Є. В. Рижова, Ю. Г. Шнейдера, Я. С. Фельдмана встановлено аналітичні залежності між параметрами регулярного мікрорельєфу й технологічними факторами [3–5], але для розробленого нами технологічного процесу [2] запропоновані залежності, що наведені нижче.

Для аналітичного розрахунку геометричних характеристик циліндричних поверхонь необхідно виходити з відповідної математичної моделі процесу утворення мікрорельєфу. Зі збільшенням числа факторів для визначення параметрів мікрорельєфу точність розрахунків підвищується, але при цьому ускладнюються також і самі розрахунки [6].

ЧРМР поділяється на дискретно й безперервно регулярні нерівності. Нами розглядається ЧРМР з безперервно регулярними нерівностями, в яких відсутній перетин нерівностей з елементами ввігнутої форми [7].

Мета роботи

Метою роботою є встановити аналітичні залежності між режимами обробки й геометричними параметрами мікрорельєфу, що дозволяє шляхом регулювання режимів визначити геометрію поверхні залежно від їх експлуатаційних властивостей.

Результати проведених досліджень

Для отримання аналітичних залежностей між відносною площею, що її займають регулярні

нерівності (F_H) першого типу і технологічними факторами зроблено такі допущення: заготованка, що оброблюється, є ідеально круглою циліндричною; $v_1 \ll v$ та $v_1 \ll 2\pi n_{\text{подв.х}} l$, де v_1 — поступальна швидкість руху деформувального елемента, $n_{\text{подв.х}}$ — частота осциляцій деформувального елемента, l — довжина заготованки; глибина вдавлювання є однаковою в усіх перерізах циліндричної заготованки.

При вдавлюванні деформувального елемента в циліндричну поверхню утворюється відбиток, межі якого на поверхні розгортки мають вигляд кривої, яка близька до кола радіусом ρ , 2ρ є товщиною відбитка (рис.) [6].

Траєкторія деформувального елемента L описується залежністю:

$$L \begin{cases} x = vt \\ y = v_1 t + l \sin(2\pi n_{\text{подв.х}} t) \end{cases} \quad (1)$$

де v — швидкість заготованки в мм/с.

$$V = \pi n_{\text{шп}} d_3, \quad (2)$$

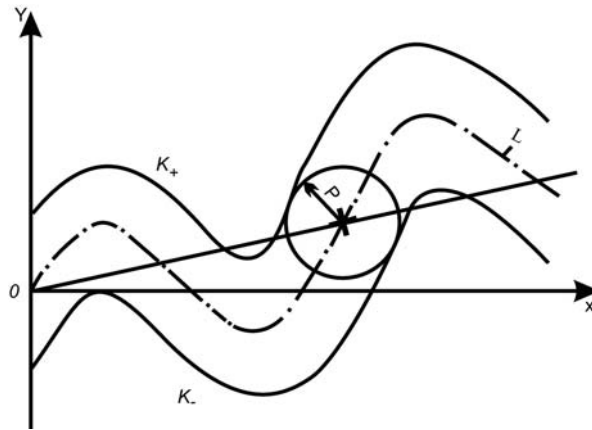
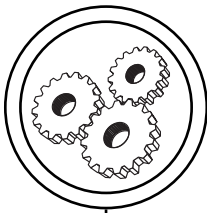
d_3 — діаметр заготованки, $n_{\text{шп}}$ — частота обертання заготованки.

З залежності (1) слідує, що

$$t = \frac{x}{v}. \quad (3)$$

Підставимо (3) в (1), таким чином L :

$$y = \frac{v_1}{v} x + l \sin\left(\frac{2\pi n_{\text{подв.х}}}{v} x\right) = L(x). \quad (4)$$

Утворення канавки на поверхні розгортки циліндра, де 2ρ — товщина відбитку, L — крива центру відбитка, K_+ і K_- — криві меж відбитку, l — амплітуда осциляцій деформуючого елемента

Знайдемо рівняння K_+ і K_- . Розглянемо точку $(x_0, L(x_0))$ на кривій L .

$l_0(x)$ — нормаль до L в точці $(x_0, L(x_0))$. Запишемо відоме рівняння нормалі:

$$l_0(x) = -\frac{1}{L'(x_0)}(x - x_0) + L(x_0). \quad (5)$$

Знайдемо похідну залежності (4):

$$L'(x) = \frac{v_1}{v} + \frac{2\pi n_{\text{подв.}x} l}{v} \cdot \cos \frac{2\pi n_{\text{подв.}x}}{v} x. \quad (6)$$

Підставимо (6) і (4) в (5):

$$l_0(x) = \frac{v}{v_1 + 2\pi n_{\text{подв.}x} l \cos \frac{2\pi n_{\text{подв.}x}}{v} x_0} \cdot (x - x_0) + \frac{v_1}{v} x_0 + l \sin \left(\frac{2\pi n_{\text{подв.}x}}{v} x_0 \right). \quad (7)$$

Точки $(x_+, K_+(x_+))$ та $(x_-, K_-(x_-))$ є точками на K_+ і K_- відповідно такими, що відстань від них до $(x_0, L(x_0))$ дорівнює ρ :

$$\rho^2 = (x_0 - x)^2 + (L(x_0) - l_0(x))^2 \quad (8)$$

рівняння (8) записано для знаходження x_+ та x_- (бо $(x_+, K_+(x_+))$ та $(x_-, K_-(x_-))$ лежать на нормалі l_0). Підставимо (5) в (8):

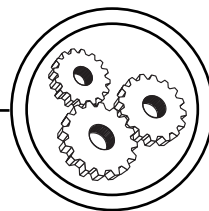
$$\rho^2 = (x_0 - x)^2 \cdot \left(1 + \frac{1}{L'(x_0)^2} \right). \quad (9)$$

Звідси

$$x_{\pm} = x_0 \mp \frac{\rho L'(x_0)}{\sqrt{1 + L'(x_0)^2}}. \quad (10)$$

Тоді

$$K_{\pm}(x_{\pm}) = L(x_0) \pm \frac{\rho}{\sqrt{1 + L'(x_0)^2}}. \quad (11)$$

Підставивши

$$x_0 = vt, \quad (12)$$

отримаємо рівняння кривих $K_{\pm}$:

$$K_{\pm} \begin{cases} x(t) = vt \mp \frac{\rho L'(x_0)}{\sqrt{1+L'(x_0)^2}} \\ y(t) = L(vt) \pm \frac{\rho}{\sqrt{1+L'(x_0)^2}} \end{cases} \cdot (13)$$

Підставимо в (13) відповідно (6) і (4)

$$K_{\pm} \begin{cases} x(t) = vt \mp \frac{\rho \left(v_1 + 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \right) \cos 2\pi n_{\text{подв.х.}} t}{\sqrt{v^2 + \left(v_1 + 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \right)^2}} \\ y(t) = v_1 t + \sin 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \pm \frac{\rho v}{\sqrt{v^2 + \left(v_1 + 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \right)^2}} \end{cases} \cdot (14)$$

Тоді площу S відбитку можна розрахувати за такою залежністю

$$S = \frac{\Lambda}{v_1} n_{\text{подв.х.}} l, \quad (15)$$

де $\frac{\Lambda}{v_1}$ — час роботи, l — площа відбитку за один прохід осциляції:

$$l = \int_0^n \frac{1}{\text{подв.х.}} K_+(t) \cdot x'_+(t) dt - \int_0^n \frac{1}{\text{подв.х.}} K_-(t) \cdot x'_-(t) dt. \quad (16)$$

Взьмемо (6) і позначимо як

$$L'(vt) = \psi(t) = \frac{1}{v} \left(v_1 + 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \right) \cos 2\pi n_{\text{подв.х.}} t. \quad (17)$$

Підставимо (17) в (14), тоді

$$K_{\pm} \begin{cases} x_{\pm}(t) = vt \mp \frac{\rho \psi(t)}{\sqrt{1+\psi^2(t)}} \\ y(t) = v_1 t + \sin 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \pm \frac{\rho}{\sqrt{1+\psi^2(t)}} \end{cases} \cdot (18)$$

Взьмемо похідну з (18), щоб підставити в (16):

$$x'_{\pm}(t) = v \pm \frac{\rho \psi'(t)}{2(1+\psi^2(t))^{\frac{3}{2}}}. \quad (19)$$

Підставимо (19) і (18) в (16):

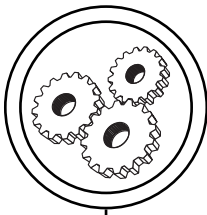
$$l = \int_0^n \frac{1}{\text{подв.х.}} \left(v_1 t + \sin 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \right) \left(v + \frac{\rho \psi'(t)}{2(1+\psi^2(t))^{\frac{3}{2}}} \right) dt - \int_0^n \frac{1}{\text{подв.х.}} \left(v_1 t + \sin 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \right) \left(v - \frac{\rho \psi'(t)}{2(1+\psi^2(t))^{\frac{3}{2}}} \right) dt = \rho \int_0^n \frac{1}{\text{подв.х.}} \left(\frac{2v}{\sqrt{1+\psi^2(t)}} + \frac{\left(v_1 t + \sin 2\pi n_{\text{подв.х.}} t \right) \psi'(t)}{(1+\psi^2(t))^{\frac{3}{2}}} \right) dt = \rho \cdot c, \quad (20)$$

де c — константа.

Як відомо, довжина траєкторії L дорівнює

$$\lim_{\rho \rightarrow 0} \frac{S}{2\rho} = c. \quad (21)$$

В нашому випадку, підставимо (15) в (21):

$$\lim_{\rho \rightarrow 0} \frac{S}{2\rho} = \lim_{\rho \rightarrow 0} \frac{\Lambda}{v_1} n_{\text{подв.х.}} \frac{l}{2\rho} \quad (22)$$

Підставимо кінцевий результат (20) в (22), отримаємо

$$\begin{aligned} \lim_{\rho \rightarrow 0} \frac{\Lambda}{v_1} n_{\text{подв.х.}} \frac{l}{2\rho} &= \\ = \lim_{\rho \rightarrow 0} \frac{\Lambda}{v_1} n_{\text{подв.х.}} \frac{c}{2} &= \quad (23) \\ = \frac{\Lambda}{v_1} n_{\text{подв.х.}} \frac{c}{2} = C, \end{aligned}$$

де $\frac{c}{2}$ — довжина траєкторії L на одному періоді осциляцій:

$$c = 2 \int_0^{\frac{1}{n_{\text{подв.х.}}}} \sqrt{1 + \psi^2(t)} dt \quad (24)$$

Підставимо (17) в (24):

$$c = 2 \int_0^{\frac{1}{n_{\text{подв.х.}}}} \sqrt{v^2 + \left(\frac{v_1 + 2\pi n_{\text{подв.х.}}}{\cos 2\pi n_{\text{подв.х.}} t} \right)^2} dt \quad (25)$$

$$c = \frac{1}{\pi n_{\text{подв.х.}}} \int_0^{2\pi} \sqrt{v^2 + \left(\frac{v_1 + 2\pi n_{\text{подв.х.}}}{\cos z} \right)^2} dz \quad (26)$$

Підставимо (26) і (20) в (15)

$$S = \frac{\Lambda \rho}{\pi v_1} \int_0^{2\pi} \sqrt{v^2 + \left(\frac{v_1 + 2\pi n_{\text{подв.х.}}}{\cos z} \right)^2} dz \quad (27)$$

Підставимо (2) в (27)

$$S = \frac{2\Lambda \rho n_{\text{шп.}}}{v_1} \int_0^\pi \sqrt{d_3^2 + \left(\frac{v_1 + \pi n_{\text{шп.}}}{2 \frac{n_{\text{подв.х.}}}{n_{\text{шп.}}} \cos z} \right)^2} dz \quad (28)$$

Записаний тут інтеграл є еліптичним інтегралом.

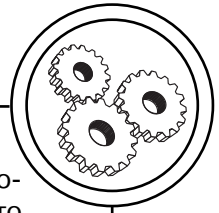
Якщо додатково відомо, що $v_1 \ll v$ та $v_1 \ll 2\pi n_{\text{подв.х.}} l$, тоді аналітична залежність (27) буде мати вигляд:

$$\begin{aligned} S &\approx \frac{\Lambda \rho}{\pi v_1} \int_0^{2\pi} \sqrt{v^2 + (2\pi n_{\text{подв.х.}} l)^2} \cos^2 z dz = \\ &= \frac{4\Lambda \rho}{\pi v_1} \sqrt{v^2 + (2\pi n_{\text{подв.х.}} l)^2} \int_0^{\frac{\pi}{2}} \left(1 - \frac{(2\pi n_{\text{подв.х.}} l)^2}{\sqrt{v^2 + (2\pi n_{\text{подв.х.}} l)^2}} \sin^2 z \right) dz = \quad (29) \\ &= \frac{4\Lambda \rho}{\pi v_1} \sqrt{v^2 + (2\pi n_{\text{подв.х.}} l)^2} E \left(\frac{2\pi n_{\text{подв.х.}} l}{\sqrt{v^2 + (2\pi n_{\text{подв.х.}} l)^2}} \right), \end{aligned}$$

де $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \sqrt{1 - k^2 \sin^2 z} dz = E(k)$ — повний нормальний еліптичний інтеграл Лежандра 2-го роду, який записується таким чином:

$$\begin{aligned} E(k) &= \frac{\pi}{2} \sum_{n=0}^{+\infty} \left(\frac{(2n)!}{2^{2n} \cdot (n!)^2} \right)^2 \frac{k^{2n}}{1-2n} = \\ &= \frac{\pi}{2} \left[1 - \left(\frac{1}{2} \right)^2 \frac{k^2}{1} - \left(\frac{1 \cdot 3}{2 \cdot 4} \right)^2 \frac{k^4}{3} - \dots \right] \quad (30) \\ &= \frac{\pi}{2} \left[- \left(\frac{(2n-1)!}{(2n)!} \right)^2 \frac{k^{2n}}{2n-1} - \dots \right] \end{aligned}$$

Підставимо (2) в (29)

$$S \approx \frac{4\Lambda\rho n_{\text{шп}}}{v_1} \cdot \sqrt{d_3^2 + \left(2\rho \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}}\right)^2} \cdot \left[\frac{2l \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}}}{\sqrt{d_3^2 + \left(2l \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}}\right)^2}} \right] \quad (31)$$

Загальна площа деталі

$$S_{\text{заг}} = \pi d_3 \Lambda, \quad (32)$$

тому відносна площа відбитку з урахуванням (28) буде розраховуватись

$$F = \frac{S}{S_{\text{заг}}} 100\% = \frac{S}{\pi d_3 \Lambda} 100\% = \frac{2\rho n_{\text{шп}}}{\pi d_3 v_1} \cdot \int_0^{\pi} \sqrt{d_3^2 + \left(\frac{v_1}{\pi n_{\text{шп}}} + 2 \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}} |\cos z| \right)^2} dz \cdot 100\% \quad (33)$$

Якщо врахувати, що $v_1 \ll v$ та $v_1 \ll 2\pi n_{\text{подв.х}} l$, тоді аналітична залежність 33 буде мати вигляд:

$$F = \frac{4\rho n_{\text{шп}}}{\pi d_3 v_1} \sqrt{d_3^2 + \left(2l \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}}\right)^2} \cdot \left[\frac{2l \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}}}{\sqrt{d_3^2 + \left(2l \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}}\right)^2}} \right] 100\% \quad (34)$$

Зауважимо, що ці залежності справедливі лише для випадку,

коли частково-регулярний мікрорельєф не перетинається, тобто

$$2l \ll v_1 \frac{\pi d_3}{v} = \frac{v_1}{n_{\text{шп}}}, \quad (35)$$

Час повного обертання $\frac{1}{n_{\text{шп}}} = \frac{\pi d_3}{v}$.

Крім того, в обчисленнях вважалось, що K_+ і K_- описують деякі функції, а це чинне лише для випадку, коли ρ не перевищує мінімальний радіус кривизни траєкторії L. Знайдемо другу похідну від залежності 4:

$$y'' = -l \frac{(2\pi n_{\text{подв.х}})^2}{v^2} \quad (36)$$

$$\cdot \sin \frac{2\pi n_{\text{подв.х}}}{v} x,$$

$$\min_x \left| \frac{1}{y''} \right| = \frac{v^2}{l(2\pi n_{\text{подв.х}})^2} \geq \rho, \quad (37)$$

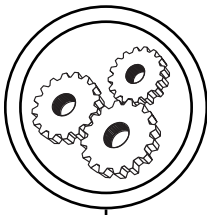
Якщо підставити (2) в (37), отримаємо

$$\rho \leq \left(\frac{n_{\text{шп}}}{n_{\text{подв.х}}} \right)^2 \frac{d_3^2}{2l}. \quad (38)$$

Підсумок: при виконанні умов (35) та (38) відносна площа знаходиться за аналітичною залежністю (33).

Якщо додатково виконуються умови $v_1 \ll \pi d_3 n_{\text{шп}}$ та $v_1 \ll \ll 2\pi n_{\text{подв.х}} l$, то

$$F \approx \frac{4\rho n_{\text{шп}}}{\pi v_1} \sqrt{1 + \left(2 \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}} \frac{l}{d_3}\right)^2} \cdot \left[\frac{2l \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}}}{\sqrt{d_3^2 + \left(2l \frac{n_{\text{подв.х}}}{n_{\text{шп}}}\right)^2}} \right] 100\%, \quad (39)$$

$$\text{де } E(k) = \frac{\pi}{2} \sum_{n=0}^{+\infty} \left(\frac{(2n)!}{2^{2n} \cdot (n!)^2} \right)^2 \frac{k^{2n}}{1-2n} -$$

повний нормальний еліптичний інтеграл Лежандра 2-го роду [8].

Після ОЗО згідно з розробленим технологічним процесом [2] є операція хромування, таким чином визначимо площу після цієї операції:

$$F_{H1} = \sqrt{1 + \left(\frac{2 \frac{n_{\text{повдв.х}}}{n_{\text{шп}}} \frac{l}{d_3}}{n_{\text{шп}}} \right)^2} - \sqrt{-2h_1 \frac{\left(\frac{2 \frac{n_{\text{повдв.х}}}{n_{\text{шп}}} \frac{l}{d_3}}{n_{\text{шп}}} \right) \frac{1}{d_3}}{\sqrt{1 + \left(\frac{2 \frac{n_{\text{повдв.х}}}{n_{\text{шп}}} \frac{l}{d_3}}{n_{\text{шп}}} \right)^2}}} \quad (40)$$

Висновки

Між відносною площею, яку займають регулярні нерівності синусоїдального типу, і параметрами режимів обробки встановлені аналітичні залежності, які дозволяють утворювати на поверхні необхідну величину відносної площі за умов експлуатації. Проведені експериментальні дослідження підтвердили теоретичні, а зносостійкість при цьому збільшилась у 1,15–1,28 раз у порівнянні із зразками, підданими тільки ОЗО після шліфування.

1. Киричок П. О. Зміцнення поверхонь металевих деталей / П. О. Киричок, В. Г. Олійник, Т. Ю. Киричок. — Київ : Преса України, 2004. — 240 с.
2. Лотоцька О. І. Підвищення експлуатаційних властивостей деталей поліграфічних машин / О. І. Лотоцька // Технологія і техніка друкарства. — Київ : НТУУ «КПІ» ВПІ, 2008. — № 3–4. — С. 16–20.
3. Шнейдер Ю. Г. Эксплуатационные свойства деталей с регулярным микрорельефом / Ю. Г. Шнейдер. — Л. : Машиностроение, 1982. — 248 с.
4. Фельдман Я. С. Расчет параметров микрорельефа цилиндрических вибронакатанных поверхностей деталей машин и приборов и их технологическое обеспечение / Под ред. Ю. Г. Шнейдера. — Л. : ЛИТМО, 1979. — 97 с.
5. Рыжов Э. В. Технологическое обеспечение эксплуатационных свойств деталей машин / Э. В. Рыжов, А. Д. Суслов, В. П. Федоров. — М. : Машиностроение, 1979. — 176 с.
6. Шнейдер Ю. Г. Образование регулярных микрорельефов на деталях и их эксплуатационные свойства / Ю. Г. Шнейдер. — Л. : Машиностроение, 1972. — 241 с.
7. ГОСТ 24773-81 Поверхности с регулярным микрорельефом. Классификация, параметры и характеристики.
8. Г. Корн. Справочник по математике для научных работников и инженеров / Г. Корн, Т. Корн. — М. : Издательство «Наука», 1978. — 832 с.

Рецензент — В. М. Сірацький, к.ф.-м.н.,
технічний директор ТОВ «Mac House»

Надійшла до редакції 24.06.11